

Список бібліографічних посилань

1. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения). М. : Академия, 2003. 288 с.
2. Кібермоббінг // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кібермоббінг> (дата звернення: 12.02.2020).
3. Закон про цькування і штрафи за такі дії. Чому це стосується не лише шкіл // Українська правда : сайт. 19.12.2018. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/12/19/234794/> (дата звернення: 12.02.2020).
4. Кибермоббинг: травля в Сети набирает обороты // Wayback Machine : сайт. 23.06.2011. URL: <https://web.archive.org/web/20121027220759/http://vkurse.ru/article/4767629/> (дата звернення: 12.02.2020).

Отримано 27.02.2020

УДК [159.9:343.54](477)

Валентина Олександрівна ТЮРІНА,

*професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор педагогічних наук, професор;*

Олеся Анатоліївна КОВБАСЯР,

*студентка факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

БУЛІНГ ЯК ВИД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В ДИТЯЧОМУ І ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Показано, що однією з форм психологічного насильства в дитячому і підлітковому середовищі є булінг. Кінцевою метою булінгу є встановлення влади одного з членів групи над іншим, який є слабшим; визначено прийоми запобігання та протидії булінгу.

В січні 2019 року в Україні набув чинності Закон про булінг. Потреба у прийнятті такого Закону пояснюється тим, що за рівнем підліткової агресії Україна посідає четверте місце в світі після Албанії, Білорусії і Росії. На жаль, вельми розповсюдженим явищем є психологічне насильство. І булінг є одним з його різновидів. Як свідчать результати соціологічних опитувань, в нашій країні майже кожна третя дитина стає жертвою булінга. Булінг – це агресивна поведінка дітей відносно один до одного, яка принижує, залякує і часто навіть супроводжується фізичним насильством. Булінг є відносно новим поняттям і тільки нещодавно ця проблема набула великого розголосу.

Законодавство України визначає булінг як цькування, тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням

засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2].

Булінг – це навмисна, систематично повторювана агресивна поведінка, що ґрунтується на нерівності соціальної влади або фізичної сили. Це поняття ввів у науку норвезький психолог Д. Ольвеус [1]. У наш час булінг набуває все більшої актуальності, він негативно впливає на психіку дитини та її майбутнє, в разі систематичного цькування батьки не можуть бути впевненими у безпеці своєї дитини, тим більше не може бути й мови про її всебічний гармонійний розвиток. Моральний тиск на дітей спричиняють дорослі, однолітки, сусідські діти, знайомі, навіть найближчі друзі, але найчастіше агресорами стають однокласники, тому недарма синонімом слова булінг називають «шкільне насильство». Головною умовою формування булінгу у наш час вважається відмінність жертви булінгу від однолітків: особливості зовнішності, манера спілкування, поведінки, фізичні вади. В цю категорію також входять діти з особливими освітніми потребами (з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату; хворобами нервової системи; затримкою психічного розвитку, інтелектуальними порушеннями, складними порушеннями мовлення; іншими складними порушеннями розвитку, у тому числі з розладами спектру аутизму) [3]. Наслідки булінгу часто мають негативний і навіть фатальний результат. З'явилося навіть поняття «буліцид» – загибель жертви внаслідок булінгу.

Л. Лушпай в своїх наукових роботах зазначає, що булінг це сукупність соціальних, психологічних і педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насильства з боку індивіда або групи стосовно індивіда, який не може захистити себе в певній ситуації [4].

М. Бородаєва визначає булінг як агресивне переслідування одного з членів колективу іншими членами колективу. Ознаками булінгу можуть бути наявність кривдника (булер), постраждала особа (жертва), спостереґачі; дії чи то бездіяльність кривдника які призводять до психічної та/або фізичної шкоди жертви [5]. Булер може навмисно заподіяти шкоди чи причинити дискомфорт за допомогою фізичного контакту, словесних образ, побиття або психологічної маніпуляції. У роботах Ю. Савельєва провідною є думка про те, що булінгу можна «навчитися»: стати агресором або стати жертвою [6].

У шкільному середовищі дитина проводить більшу частину свого часу, і відправляючи свою дитину до школи, батьки бажають бути впевненими у її безпеці, у тому, що її зрозуміють та підтримають. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне у майбутньому розробити методи та форми роботи зі школярами щодо попередження булінгу та ввести їх у комплексну

програму з профілактики психологічного насильства над дитиною. Загрозливих масштабів булінгу можна було б уникнути, якби школярі не бачили моделей жорстокої поведінки серед дорослих, у ЗМІ, сім'ї, груп однолітків тощо. Часто дорослі ігнорують перші прояви булінгу, не звертають увагу, тому інколи провина лежить не лише на булері, а й на дорослих, що вибрали шлях ігнорування проблеми. То ж дієвим способом боротьби з булінгом є перш за все рішучі дії адміністрації школи, в якій була виявлена ситуація булінгу, це можуть бути психопрофілактичні заходи в школі, дисциплінарні заходи, бесіди, впровадження системи повідомлення про булінг, вона має бути обов'язково анонімною. Батькам треба частіше розмовляти зі своїми дітьми, висловлювати своє занепокоєння. Батькам булерів треба пояснити дітям, що ніколи насильство не приводило до адекватного вирішення конфлікту. Батькам жертв булінгу треба підтримувати своїх дітей, вірити їм, щоб у майбутньому уникнути небезпеки для своєї дитини. Самим жертвам булінгу для запобігання конфлікту необхідно відпрацювати для себе і навчитися використовувати на практиці ігнорування булера, це не свідчить про страх, а свідчить про байдужість до кривдника і демонструє її. Булеру не цікаво ображати людину, якщо вона не ображається, тобто дії булера не дають бажаного результату. Не треба вступати в бійки та сварки, цим жертва тільки показує булеру, що їй боляче, тобто булер досяг поставленої мети, а, отже, така дія може стати тригером для наступних конфліктів. Дітям треба пояснити, що вони мають не боятися обговорювати свої почуття з дорослими, котрі обов'язково допоможуть дітям.

Отже, булінг негативно впливає на психіку дитини, її майбутнє, та на всебічний гармонійний розвиток. Нажаль булінг – це дуже популярний вид психологічного насильства у наш час, і викорінення булінгу є прерогативою педагогів, психологів, а інколи – й працівників поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Olweus D. Bullying at school: what we know, what we can do. Malden: Blackwell Publishing, 1993. 140 p. URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pits.10114/abstract> (дата звернення: 12.02.2020).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення: 12.02.2020).
3. Про деякі категорії осіб з особливими освітніми потребами : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2018 № 952 // Законодавство.com : сайт. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/kabinet-ministriv-postanovi/postanova-vid-listopada-2018-952-pro-deyaki364993.html> (дата звернення: 12.02.2020).
4. Лушпай Л. І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. *Наукові записки. Серія Філологічна*. 2013. Вип. 33. С. 85–88. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_33_28.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

5. Морозов. О. А., Булда Д. А., Бородаева М. В Особенности буллинга и моббинга в России. *Актуальные проблемы авиации и космонавтики*. 2010. № 6. С. 262–263.

6. Савельєв Ю. Б., Салата Т. М. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі? *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2009. Т. 97. С. 71–79.

Отримано 27.02.2020

УДК 159(075)

Ігор Олександрович ВІДЕНСЄВ,

*доцент кафедри соціальної психології факультету управління та бізнесу
Харківської державної академії культури,
кандидат психологічних наук, доцент;*

Аліна Євгенівна АКЧУРИН,

*студентка факультету управління та бізнесу
Харківської державної академії культури;*

Марина Леонідівна БАСАЛКЕВИЧ,

*студентка факультету управління та бізнесу
Харківської державної академії культури*

ДЕФОРМАЦІЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПРИ ВИНИКНЕННІ ТА РОЗВИТКУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ

Проведено дослідження особливостей деформації морально-етичної самосвідомості в структурі девіантної поведінки серед неповнолітніх, обґрунтовано необхідність створення поступенітєвальної системи для надання підтримки підліткам-правопорушникам, пропонується програма попередження рецидивної злочинності.

Специфіка української ментальності складається в цementsуючій ролі історичності і була завжди притаманна українському суспільству. Основою розвитку цього суспільства був захист духовних морально-етичних засад. Однак з часом в українському суспільстві, і особливо в сфері освіти, колишні цінності базової культури і ідеали вичерпали себе, а нові ще не закріпилися.

У зв'язку з цим загострюються проблеми входження в суспільство, прийняття його основних цінностей, засвоєння норм, традицій і звичаїв. Аспекти перетворення культурного, соціально-політичного та економічного простору в більшій мірі, ніж на інших категоріях населення, відображаються на підлітках.